

גיטין נג

משה שווערד

1. רש"י על גיטין דף נב/ב

מנסך ממש – [1] שכשך בידו לתוכו לשם ע"ז וכך היתה עבודתו

2. פסקי רי"ד מסכת גיטין דף נב עמוד ב

ומנסך, רב אמ' מנסך ממש. [2] שהגביה בכלי של יין וניסך ממנו לשם ע"ז ואסרו כולו בהנאה

3. שערם מצויינים בהלכה

מנסך ממש. פרש"י שכשך בידו לתוכו לשם ע"ז וכך היתה עבודתו. קשה לי הרי בגמרא מוכח דלדידיה מיירי שהגביה והוריק ממנו, דכלא הגבהה עדיין לא קנה, וההפסד וע"ז באו ביחד, וקם ליה בדרכה מיניה. רבתוס' רי"ד מפרש כן, שהגביה הכלי ושפך ממנו לשם ע"ז. ונ"ל לפרש דענין עובד ע"ז היה ע"י שניהם, ע"י שכשוך וע"י שפיכה ממנו, ומפני שע"י שכשוך היו רגילין ביותר, נקט רש"י דבר זה, ואין כוונתו לפרש דהכא מיירי בשכשוך, והעיקר דרב מפרש דמנסך דהכא היינו שעבד ע"ז, ושמואל מפרש דמנסך דהכא מיירי שניסך היין ע"י שמערב בה יין נסך, אבל באמת רב דאמר מנסך ממש שעבד ע"ז, ע"כ מיירי כר'

4. תוספות על גיטין דף נב/ב

מנסך קם ליה בדרכה מיניה. ומטעם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו אין לחייבו דמהאי טעמא לא מחייבין ליה טפי אלא כאילו הוא היזק ניכר

• נחלת משה

תוד"ה מנסך וכו' ומטעם שלא יהא כל אחד הולך ומטמא וכו'. לכאורה קשה וכו' יסקל בגלל להזיק את חבירו וי"ל דינסך בלא התראה דאינו הייז מיתב ומ"מ יש צו דדין דקם ליה בדרכה מיניה דאפי' בשוגג יש דדין דקלצד"מ כדילפינן צצ"ק לה. ועוד י"ל דאיירי בזמן שאין ציכמ"ק קיים דאינו נסקל.

• דבר יעקב מסכת גיטין דף נב עמוד ב

יד [תד"ה מנסך וכו' ומטעם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו אין לחייבו - כוונתם שיש לחייב מדרבנן כדי שלא יהא כל אחד הולך ומנסך יין של חבירו. וכתב המהר"ם שיף שאין כוונתם לכל אחד, דחלילה לאנשים לעבוד ע"ז, אלא כוונתם לאנשים שאינם מהוגנים. ולכאורה קשה דאין לחשוש לזה, שהרי יהיה חייב מיתה. וצ"ל שיעשה כן בלי שיתרו בן. וכ"כ הפנ"י.

הרשב"א מפרש שמנסך מיירי במזיד שקיבל על עצמו התראה. הפנ"י [ד"ה איתמר] מקשה שלפי ר' יוחנן הא דקתני במתנ' מנסך חייב היינו טעמא כדי שכל אחד ואחד לא ילך וינסך יין של חברו, ולפי הרשב"א קשה וכי בשופטני עסקינן שרוצה למות כדי להזיק ולהפסיד לחבירו. ותירץ שמיירי בזמן שלא דנים דיני נפשות. הפני שלמה מקשה דמלשון הרשב"א לא משמע כן, אלא משמע שמיירי בקיבל ההתראה וחייב מיתה.

וא"ת ולשמואל מ"ש מדאמר ר' בריש אלו נערות (כתובות דף ל:): ומודה ר' נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חברו ואכלו שהוא חייב שכבר נתחייב בגנבה קודם שיבא לידי איסור חלב. וי"ל דסבר שמואל דהגבהה צורך ניסוך היא טפי דאי אפשר לניסוך בלא הגבהה אבל התם אפשר לאכילה בלא הגבהה דאי בעי גחין ואכיל והכי מפליג התם בין ההיא להא דאמר רבי אבין גבי שבת זרק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראים בהליכתו פטור דעקירה צורך הנחה היא משום דאי אפשר להנחה בלא עקירה וקסבר שמואל דניסוך נמי דומה לד' אבין ור' ירמיה ורב דהכא סברי כאידך שינויא דהתם דמחלק בין זורק חץ לגונב חלבו משום דזורק חץ אי בעי להדורי לא מצי מהדר הכא מצי מהדר וגבי ניסוך נמי כיון דמצי מהדר חייב א"נ קסבר דאפשר לנסך בלא הגבהה ולא דמי לעקירה והנחה דשבת א"נ אפשר דרבי ירמיה פליג אדרבי אבין וכן משמע דאמר במרובה (ב"ק דף ע:): דאמר ליה זורק גניבותך לחצרי ותקני לי גניבותך ופרך דמטי לאורי חצרו קנה ומתחייב בנפשו לא הוי עד דנייה ומשני באומר לא תקני לגניבותך עד שתנוח והיינו דלא כרבי אבין דלרבי אבין לא צריך לאוקומי הכי דעקירה צורך הנחה היא וכן משמע בהגזול בתרא (שם דף קיז). דקאמר בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע חזרו לומר אף המנסך ומפרש מעיקרא סבור כרבי אבין ולבסוף כרבי ירמיה ועוד י"ל דטעמא דשמואל אף ע"ג דהגבהה לאו צורך דניסוך הוא אפי' הכי פטור כיון דאשעת ניסוך לא מחייב דקים ליה בדרכה מיניה אשעת הגבהה נמי מיפטר דאמר לו הרי שלך לפניך כמו תרומה ונטמאת דכמו דאם נסכו אחר אומר לו הרי שלך לפניך הכי נמי כי ניסך ליה איהו אע"ג דמנסך ליה בידים כיון דקים ליה בדרכה מיניה ורב סבר כיון דבשעת הגבהה לא שייך למימר דקים ליה בדרכה מיניה יש לחייב מחמת הגבהה אכל מה שיעשה בידים אחרי כן אע"ג דההיא שעתא קים ליה בדרכה מיניה:

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף נב עמוד ב

ואידך כדר' ירמיה, דא"ר ירמיה משעת הגבהה הוא דקנה, מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך. והנה פליגי הראשונים אי ניסוך בלא הגבהה הוה ניסוך או לא, (עי' יו"ד קכ"ד י"ז), והתוס' כאן כתבו לחד תי' דבהא גופא פליגי רב ושמואל אי הגבהה צורך ניסוך או לא, אמנם הרשב"א כתב דלשמואל מיירי הכא דלא הגביה ולכן יש כאן קלב"מ, דאי הוה מיירי בהגביה הא כיון דהגבהה לאו צורך ניסוך ממילא לא היה קלב"מ, וכההיא דגונב חלבו של חברו ואכלו (כתובות ל' ע"ב), אלא דלרב צריך לאוקמה כגון שהגביה ע"מ לגזולה, ולכן אין קלב"מ דמדאגבהה קניה ומתחייב בנפשו לא הוה עד שעת ניסוך, ועי' מש"כ בזה לקמן.

6. דבר יעקב מסכת גיטין דף נב עמוד ב

[י' רב אמר מנסך ממש - רש"י מפרש שכשך ידו בתוכו לשם ע"ז. התורי"ד מפרש הגביה בכלי של יין וניסך לשם ע"ז. לכאורה יש ראייה לתורי"ד מדברי ר' ירמיה שאמר משעת הגבהה הוא דקנה, דלפי רש"י קשה שא"צ להגביה.

המקור לדברי רש"י זה גמ' [בע"ז נז ב] ששכשוך הוי ניסוך לע"ז. התורא"ש מקשה אם שכשוך הוי ניסוך א"כ א"צ הגבהה. ותירץ דשכשוך הוי ניסוך מדרבנן, ובזה לא גזרו לחייב קנסא, וכאן מיירי דוקא בניסוך דאורייתא שא"א בלי הגבהה.

7. מרומי שדה מסכת גיטין דף נג עמוד א

אי תרומה הו"א משום דקא מפסיד לה לגמרי. וקשה טובא אמאי לא קאמר משום דמוזהרין ע"ז מה"ת, שנא' ואני נתתי לך את משמרת תרומותי, וחמור הרבה על הא דאסור לגרום טומאה לחולין שבאר"י. ולולא דמסתפינא הו"א דאזהרה זו לא ניתנה אלא לכהנים, דכתיב בהו ואני הנני נותן לך את משמרת תרומותי, וכמו דדרשה דלך להנאתך בשתי תרומות טהורה וטמאה שרק לכהנים וכן בשמירתן, והמה שמצווים באכילתן מצווין על טהרתן שלא יטמאו. וכיוב"ז איכא כמה אזהרות בכהנים השייך להם ואין ישראל מוזהר כלל ע"ז, כמו ביאה לקדש הקדשים כדמפורש בתו"כ פ' אחרי וברמב"ם, ושמוש בטומאה כמוש"כ התוס' ביבמות ל"ב ב' ד"ה בע"מ. ומאחר שעיקר התרומה המה ביד כהנים, אין בישראל אפילו אזהרה

מדרבנן, אלא כמו גורם טומאה לחולין. ותו שהרי בל"ז יש אזהרה משום הפסד כהנים, ואפילו לא הגיע לידם יש גזל השבט:

8. גליוני מנחת חן

שם אבל מטמא דלא מפסיד ליה לגמרי אימא לא וכו'.
והא דקאמר מעיקרא דמטמא מפסיד לי' לגמרי, כבר תירץ הרשב"א
ז"ל דלגבי מדמע חשיב לי' למטמא הפסד גמור, אבל הכא לגבי
מנסך לא מיקרי מטמא הפסד גמור.

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף נב עמוד ב

משנה, המטמא והמדמע וכו'. ובגמ' פליגי אי היזק שאינו ניכר שמיה היזק או לא, ובפשטות הטעם שהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק משום דאי"ז דומיא ד"ובער בשדה אחר" דהיינו שעצם החפץ הוזק ולא רק שא"א להשתמש בו ויש היזק בשווי, דבעינן שעצם החפץ יוזק.

10. גליוני מנחת חן [1]

שם מ"ט היזק שאינו ניכר שמיה היזק. הנה סברת חזקיה
מובן היטב דכיון דלא מצינו בתורה חילוק בין היזק ניכר לשאינו
ניכר ש"מ דבכל ענין מי שמזיק את חברו ומפסידו. מקרי נזק.
אבל סברת ריו"ח דאם אינו ניכר לא שמיה היזק צ"ב. והחת"ס
פירש כאן בקיצר (ובע"ז דף ע"ט: ביארו טפי) דכיון דילפינן בב"ק
(דף פ"ה.) למה לן דכתב רחמנא כויה תחת כויה והא כבר כתיב
חבורה תחת חבורה אלא לומר לך דאף אם לא עשה חבורה כגון
כואו בשפוד על צפרניו נמי מיקרי היזק, וכיון דלא מצינן דרשה
זו אלא היכא דהיזק "גופו" של חברו ולא מצינו כן במזיק ממונו
של חברו ש"מ דבממונו לא אמרה תורה שהוא היזק היכא דאינו
ניכר. (וחזקיה אינו מחלק וס"ל דילפינן ממון מגוף).

11. נחלת משה [2]

היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכו'. דנחורכ כתיב מכה
צמח ושלמנה דהיינו היזק ניכר וכיון דלא מלינו
נחורכ היזק שאינו ניכר שכי' חייב לכן הוא פטור.

12. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד א

ט] ור' יוחנן אמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור מ"ט היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק - החת"ס מקשה
למה לא שמיה היזק. ותירץ כיון דילפינן [ב"ק פה א] מקרא לרבות אדם המזיק היכא שהכהו בשפוד על הצפורן
וגרם לו צער בנזק שאינו ניכר, ומצינו ריבוי רק במזיק גוף חברו, א"כ ש"מ במזיק ממון חברו פטור היזק
שאינו ניכר.

[3] הפני שלמה מבאר שילפינן [ב"ק צח ב] מקרא דוהשיב את הגזילה אשר גזל, יחזיר כעין שגזל, מכאן
אמרו גזל מטבע ונפסל אומר לו הרי שלך לפניך, ואם הוי היזק א"כ הוי שינוי [כמש"כ התוס' להלן ד"ה
גזלן]. ולמ"ד שמיה היזק צריך לחלק דשאני מטבע שנפסל שהוי ממילא, משא"כ מטמא ומדמע שהוי
מעשה האדם.

13. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד א

[י] ור' יוחנן אמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור מ"ט היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק - יש כמה נ"מ בין חזקיה לר"י.

א. לפי הפנ"י [הנ"ל אות ה] אם היו עדים שראו ההיזק.

ב. לפי ר' יוחנן שהיו מדין קנס לא קנסו בנו אחריו [כמבואר בגמ' לעיל מד ב].

ג. הנו"ב [תנינא סימן סא ד"ה אמנם הובא ברש"ש] כתב נ"מ שלפי ר' יוחנן שהיו קנס, אם המזיק מודה פטור דהוי מודה בקנס. והש"ך [סימן שפח - נא] מביא מהרש"ל שגם בקנס מדרבנן מודה בקנס פטור, והש"ך חולק וכתב שבקנסות דרבנן מודה בקנס חייב. הקה"ח [שפח - יא] מביא מהשיטה [ב"ק צא] בשם ר' יונתן שמודה בקנס דרבנן פטור.

14. גליוני מנחת חן

שם ומה טעם אמרו בשו"ג פטור כרי שיודיעו וכו'. ואע"ג דאכתי מצי לטמא במזיד ויאמר שוגג הייתי ופטור, מ"מ מועיל עכ"פ תקנת חכמים בזה היכא דאיכא עדים שהי' במזיד. ועוד דלא מסתבר לקנוס בשביל זה גם את כל השוגגין באמת, כ"כ הפנ"י. ולא הזכיר שכבר הקשו כן הקמאי, והרשב"א ז"ל תירץ נמי דלא מסתבר לקנוס כל השוגגין מחמת אותן המערימין לומר שוגג הייתי, והר"ן ז"ל כתב (בחידושו) דירא לומר שוגג הייתי פן יתגלה דשקר הוא. והריטב"א ז"ל כתב דבאמת זהו פירכת הש"ס דפריך אי הכי מזיד נמי, כלומר בשלמא אם הייתי פטור אף מזיד מצינן למימר שיכא ויודיע לבעה"ב ואף אם יכוש מלומר לו שעשה במזיד יאמר שעשאו בשוגג, אבל אי מחייבת לי' במזיד נחושת שלא יודיע אותו כלל דירא לומר לו שוגג הייתי דכיון דיודע דבמזיד חייב לשלם הרי הוא מפחד שזה יחקור אחר הדבר ויתגלה הדבר שהי' מזיד, ומשני השתא לאוזוקי קמכוין וכו'.

15. שערים מצויינים בהלכה

הכהנים שפגלו במקדש. פרש"י ששחטו הקרבנות וזרקו הדם לאכול מהן חוץ לזמנם, ולא הורצו לבעלים. אבל במס' ב"ק (ה.) פרש"י, מפגל כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים, דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר. וכבר הקשה הפנ"י (שם) למה לא מפרש ככל פגול בעלמא, דהיינו במחשבת חוץ לזמנו או חוץ למקומו. ועי' ברש"י במס' פסחים (קכא.) שפירש, שלמים לשם חטאת. וברשב"ם (שם) הקשה עליו, דאין פיגול אלא בשוחט ע"מ לאכול חוץ לזמנו, והשוחט שלמים לשם חטאת אין כאן פיגול, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. ועי' בהגה'

16. נחלת משה

פרה שהכניסה לרצק ע"מ שחנק ותדוש וכו'. פירש"י דכיון דפסולה לא הוי אלא מחמת מהשבתו שנחיון אף שחדוש וגרמא נחיקין פטור דאמחשבה לא מחייבין ליה ע"ש, והקשה הרשב"א מאי שנא מפגול דהוי במחשבה נמי אע"ג דלא עבד מעשה ותירץ דשאיני התם דבשעה שמפגל עושה מעשה ששחט אבל הכא אינו עושה מעשה ע"ש, ולכאורה קשה וכלא כאן נמי עשה מעשה שהכניסה לרצק וי"ל דבשעה שהכניסה לרצק עדיו לא נפסלה והפסול נכ"ר רק בזמן שניהל ליה שחדוש וא"כ הוי מחשבה לחוד אבל גבי פיגול אין הצרכה נפסלה וא"כ בשעת השחיטה או הזריקה חשב מחשבת פיגול וא"כ הפסול נכ"ר ע"י מעשה ומחשבה ביחד ולכן חייב, והמח"ס ש"ף חירץ דשאיני פיגול דאינו אלא דדיבור ולא במחשבה כמו שכתבו החו"מ צ"מ מג: ד"ה החושב וכו' והוי כמו מסיר דחייב דדיבור בעלמא.

17. שערים מצויינים בהלכה

כתב בפמ"ג (פתיחה כוללת הנהגת אר"ה שני אות נד) התוחב כף איסור בתוך קרירת היתר של חברו, שוגג פטור ומזיד חייב, דהוא היזק שאינו ניכר, ואם הוא אינו מינו שמרגישים בו הטעם, אפשר דהוי כהיזק ניכר וחייב אפי' בשוגג, ובשער המלך (חובל ומזיק פ"ז ה"ג) כתב, באשה ששאלה משכנתה קדרת כלי חרס של בשר, ובשעת הבישול שכחה ותחבה כף חולבת ואסרה הקדרה, דפטורה לשלם אפי' במזיד, משום דהא דתקנו חז"ל לשלם במזיד בהיזק שאינו ניכר, כדי שלא יזיקו אחרים, כדאמרין שלא יהא כל אחד הולך כו', והכא גם היא ניזקת שאסרה הכף והתבשיל, ועוד כיון דהיה בשעת כישולה, הרי

גזל כו' חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך כו'. בפמ"ג (סי' תרנו מ"ז סק"א) מסופק, אם יכול לומר באתרוג אחר סוכות הרי שלך לפניך, ד"ל דחמץ שעבר עליו הפסח לא שכיח ולא עשו חכמים בה תקנה, משא"כ באתרוג. ובפת"ש (ח"מ סי' שסג סק"א) הביא פוסקים דס"ל דחמץ שאני, שאין אחרים מכירים שהוא חמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר סוכות שהכל יודעים שהאתרוג אחר סוכות אינו שוה אפי' אחוז א' ממה שהיה שוה קודם סוכות, וכן בתשרי שואל ומשיב (מהר"ג ח"ג סי' לג) מחלק חילוק זה. וכבר הבאנו זה בשמ"ב (ח"ד סי' קפב סק"ח) ע"ש.

18. תוספות מסכת גיטין דף נג עמוד ב ד"ה גזול הוא

גזול הוא וממון מעליא בעי לשלומי - תימה דהיכי מדמי הכא דממילא למטמא בידים דנהי דמטמא בידים חייב היכא דנטמא מאליה אומר לו הרי שלך לפניך דהא המכחיש בהמת חברו באבנים או במלאכה חייב ובהכחשה ממילא או פירות שהקריבו מקצתם אומר לו הרי שלך לפניך הואיל ועדיין הם בעין ולא קנאם בשינוי וי"ל דכיון דהיזק שאינו ניכר שמה היזק א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר ואם כן אין לך שינוי גדול מזה וקנאם הגזול בשינוי וצריך לשלם בממון מעליא ושמן כעין שגזל ולא מצי אמר ליה הרי שלך לפניך ...

19. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד ב

[ב] תד"ה גזול וכו' וי"ל דכיון שהיזק שאינו ניכר שמה היזק א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר וא"כ אין לך שינוי גדול מזה וכו' - מקשה המהר"ם דא"כ קשה למה בגזל בהמת חברו והכחישה חייב וחשיב היזק ואעפ"כ אינו שינוי ויכול לומר הרי שלך לפניך. ותירץ דבאמת מכחיש בהמה כחש שאינו חוזר לבריאותו אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, ודוקא בכחש שחוזר אומר הרי שלך לפניך. [מיהו קשה דפירות שהקריבו הוי כחשא דלא הדר]. ומקשה המהר"ם דא"כ יכלו תוס'

לתרץ בפשיטות דשאני התם שמיירי בכחש החוזר. ותרץ שתוס' מקשים כיון שלגבי שומר כיון שהכחש חוזר יכול לומר הרי שלך לפניך אף על פי שמזיק חייב, א"כ כיון שמצינו חילוק בין מזיק לגזול, מה קושית הגמ' כאן לענין היזק שאינו ניכר מגזול למזיק. וע"ז תירצו שאם שמיה היזק וחשיב כהיזק הניכר אין לחלק בין מזיק לגזול.

20. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד ב

ג] בא"ד - וי"ל דכיון שהיזק שאינו ניכר שמיה היזק א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר וא"כ אין לך שינוי גדול מזה וקנאם הגזול בשינוי - הקה"ח [סימן שס - ה] מקשה לפי מש"כ התוס' [ב"ק צג ב] ששינוי מעשה אינו קונה אא"כ איכא גם קצת שינוי השם, וכן פסקו הטור והרמ"א [סימן שס - ו] א"כ למה היזק שאינו ניכר יחשב לשינוי, הרי ליכא שינוי השם כיון שאינו ניכר.

הקו"ש [ב"ק אות קכ] מתרץ [וכע"ז כתב אילת השחר] דתמיד שינוי מעשה לבד קונה והא דצריך גם שינוי השם הוא כדי להוכיח שהשינוי מעשה היה שינוי גמור, ואם לא היה שינוי השם איכא הוכחה שאינו שינוי גמור, אבל במקום שידועים שהיו שינוי גמור אין צורך בשינוי השם.

הגר"א [שס - י] והחזו"א [ב"ק יז - כא] מקשים למה צריך שינוי השם עם שינוי מעשה הרי שינוי מעשה לבד מהני, כדמוכח מהגמ' [ב"ק סה ב] דאיכא מ"ד שטלה ונעשה איל הוי שינוי אף על פי שאינו שינוי השם כמש"כ בגמ' שם. ומתריצים דלאו כללא הוא שצריך גם שינוי השם ורק אם הוי שינוי מעשה גרוע צריך גם שינוי השם. ולפ"ז י"ל דהכא אינו שינוי גרוע.

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף נג עמוד ב

קנס לאחרני במעשה שבת

ורמי דר' יהודה אדרבי יהודה דתניא המבשל בשבת כו' ר"י אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית. והיינו דס"ל לסוגיין דאע"פ דלא דמי שוגג ממש למזיד, דבמזיד לא יאכל עולמית, ובשוגג שרי למוצאי שבת, מ"מ טעמא דר"י משום שקנסו שוגג אטו מזיד ולכן אסור בשוגג בו ביום, אלא שלא החמיר בו לגמרי כמזיד, אמנם עי' מש"כ לקמן דבחולין (ט"ו ע"א) כתב רש"י ד"ה רבי יהודה דאי טעמא דר"י משום שקנסו שוגג אטו מזיד, א"כ גם בשוגג היה צריך להיות אסור עולמית כמזיד, אלא טעמא דר"י משום שלא יהנה ממלאכת שבת.

ונפק"מ בין הני תרי טעמא, אי אסור רק לדידיה או גם לאחרני, דאי משום קנס, אסור רק לדידיה, ואי משום שלא יהנה ממלאכת שבת, אסור גם לאחרני, (עי' מהרש"א שם).

22. נחלת משה

שפיר) חבל מ"מ מה שרצה כרש"ש לתרץ דאורייתא בתרומה
זמן הזה קשה מטעם אחר דכלא תנן צסיפא והכניס
שפגלו במקדש וא"כ חזוין דמתניתין איירי זמן הבית וליכא
לתרץ דנבי דמתניתין איירי זמן הבית חבל בצרייתא איירי
זמן הזה דא"כ מתניתין לא אחי לא כר"מ ולא כר' יהודה
דכלא מדמע כוי איסורא דרבנן ומטמא כוי איסורא
דאורייתא (כיון דמתניתין איירי זמן הבית) וצתרייהו
תנן צמתניתין שוגג פטור ומזיד חייב ואם לפי ר"מ יהי
קשה למה צמדמע פטור בשוגג ואם לפי ר' יהודה יהיה
קשה למה צמדמע שוגג פטור ועיין כרש"ש שכתב חיוון
אחר דאורייתא בתרומה פירות דרבנן, ולענ"ד דאפשר עוד
לתרץ דאורייתא צטומאת חולין (עיין לעיל נג. דהגמ' מוקמי
נמי מתניתין צטומאת חולין) וזה אינו אסור אלא מדרבנן
כדאיכא לקמן סא.

דף נ"ג ע"ב, וזה מנסך דאורייתא הוא וכו'. כקשה
כרש"ש וכלא מטמא נמי כוי דאורייתא ותיין
דמייירי בתרומה זמן הזה דרבנן, וכקשה ע"ז דא"כ מה
פריך לחי' בגמרא משביעית דר"מ אדר"מ לוקמה ג"כ
בשביעית זמן הזה, וכנה זה אפשר לתרץ דרק רבי סובר

23. נחלת משה

משום חומרא דעכו"ס קנס ליה וכו'. לכאורה קשה וכלא לעיל חזין דבדאורייתא לא קנים משום דחמיר ולא שכיח דעברי עליה (כמו שפירש"י בד"ה מטמא ומדמע וכו') וא"כ כ"ש עבדות כוכבים דחמיר טפי וי"ל דכלל האיסורים כל העם דקנסו חכמים זהו לא עונש על העבירה שעשה אלא כדי שאנשים יפחדו להבא לעבור עבירות ולכן סובר ר"מ דבאיסורי דאורייתא דחמיר א"ל לחשוש שיעברו על האיסור ולכן לא קנים ליה והנה בעבודה זרה דהוי כ"כ חמור לנו החכמים שיכי לו עונש גם על העבירה שעשה ולכן נהי דלא שכיח דעברי עליה מ"מ קנסוהו חכמים בגלל שעבר כזו עבירה חמורה.

24. נחלת משה

משום חומרא דעבדות כוכבים מייבדל בדילי מיניה וכו'. לכאורה קשה וכלא חזין דר' יהודה דרצנן לא קנים ובדאורייתא קנים א"כ חזין דר' יהודה סובר דבדבר שיותר חמור לריך יותר לקנס א"כ עבודה זרה דהוי עון יותר חמור ק"ו לריך לקנסו, וי"ל דר' יהודה ממי סובר כמו שכתבתי לעיל דכל העם דקנסו חכמים זהו לא עונש על העבירה שעשה אלא כדי שאנשים יפחדו לעבור עבירות וסובר ר' יהודה דדוקא באיסורי דאורייתא עשו החכמים גדרים וקנסות פן יעבור אצל באיסורי דרבנן לא חששו חכמים טלי האי והנה בעבודה זרה סובר ר' יהודה דכיון דהוי כ"כ חמור אין לנו לריכים לחשוש פן יעברו ע"ז וא"ל לעשות גדרים וקנסות בגלל זה.

25. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד ב

טז] דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כי לא קנים בדרבנן בדאורייתא קנים והא מנסך דאורייתא ולא קנים - פי' אף על פי שהאיסור להזיק אינו דאורייתא [אף במנסך], מ"מ כיון שלא גזר בדאורייתא כיון שלא שכיח, ועצם האיסור לנסך הוי מדאורייתא, א"כ לא שכיח שינסכו, וא"כ לא היה לחכמים לקנוס.

ומקשים התורא"ש והרשב"א שגם מטמא הוי מה"ת שאסור לטמאות תרומה ולמה בזה לא קנים ר' יהודה שוגג אטו מזיד. וכן מקשים הרש"ש, מצפה איתן ופנ"י [לרד"ה מטמא].

א. התורא"ש והרשב"א מתרצים דמוקי לה במטמא חולין שליכא איסורא.

ב. הרשב"א כתב בשם התוס' שתירצו שהאיסור לטמאות תרומה הוי מדרבנן, וקרא דמשמרת תרומותי הוי אסמכתא בעלמא.

ג. עוד תירץ הרשב"א בשם התוס' דכיון שליכא איסור לאו לטמאות תרומה אלא עשה, אינו כ"כ חמור ודמי לאיסור מדרבנן. הרש"ש מביא מהגמ' [זבחים לג ב] שר"ל קאמר שאיכא איסור עשה, ור' יוחנן סובר שעובר בלאו, בכל קודש לא תיגע, והתוס' כתבו שלפי ר' יוחנן לוקה. והמל"מ [תרו' יב - א] כתב שהתוס' [מכות יד ב] פליגי וס"ל שלפי ר' יוחנן נמי אינו לוקה.

ד. הרש"ש מתרץ שמיירי בתרומת פירות מדרבנן. וכ"כ המהר"ם שיף שמיירי בתרומה דרבנן או בחולין.

ה. הפנ"י [לרד"ה מטמא] מתרץ שמיירי בתרומה דרבנן או במטמא תרומה דאורייתא בטומאה מדרבנן.

ו. המצפה איתן מתרץ שמיירי בתרומה בזה"ז שהוי מדרבנן. הרש"ש דוחה שא"א לתרץ שמיירי בתרומה בזה"ז שהוי מדרבנן, דא"כ גם שביעית דרבנן, והגמ' להלן פריך ששביעית דאורייתא, וא"כ אפשר לתרץ שמיירי בפירות וירקות שחייבים בתרומה מדרבנן ובשביעית מה"ת.

26. דבר יעקב מסכת גיטין דף נג עמוד ב

יח] דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כי לא קניס בדרבנן בדאורייתא קניס - האבנ"מ [תשובה יח] מחדש שאף שהאיסור לבטל איסור לכתחילה הוי מדרבנן לדעת רוב הפוסקים [כמש"כ הש"ך יו"ד סימן צט - ז], מ"מ לבטל תרומה הוי איסור דאורייתא, כיון שאנו מזהירים לא להפסיד תרומה, דכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי, וע"י הביטול אין התרומה נשמרת. הדבר"י [סימן טו - כא] מביא ראיה לדברי האבנ"מ מהתורי"ד [ע"ז לג]. ומקשה האחיעזר [ח"ב סימן ט - ג] מהגמ' כאן שמוכח שמדמע דהיינו מבטל תרומה הוי איסור מדרבנן. ותירץ שהכא מיירי בתרומה דרבנן, וכמו שתירצו המהר"ם שיף והרש"ש [הנ"ל אות טז] לענין מטמא. הדבר"י [סימן טו - כג] כתב שמהרשב"א משמע שמיירי אף בתרומה דאורייתא, [אולי ראיתו מזה שהרשב"א מקשה רק ממטמא ולא ממדמע].

הדבר"י מקשה על האבנ"מ מהגמ' [לעיל ע"א] שעושה צריכותא שבמטמא איכא איסור לטמא, משא"כ מדמע ליכא איסור, ולפי האבנ"מ איכא איסור, ואפ' בתרומה דרבנן איכא לפחות איסור מדרבנן. הדבר"י מתרץ דמה שאמר האבנ"מ שיש איסור לבטל, ה"מ אם מבטלו בק"א שנהפך דינו להיות היתר ומותר לזרים, ואז עבר על זה שלא שמר התרומה, אבל אם בטל ברוב, שמדרבנן אינו בטל וא"כ ממשיך להיות עם דיני תרומה שנשמר בטהרה ואסור לזרים, אכתי מתקיים משמרת תרומותי ולא קעבר באיסורא, ובכה"ג מיירי הכא בשמעתין.

=====

27. הלכה ברורה

ציון ח.ט. המנסך יין חבירו לעבודה זרה... - הרי זה אוסר היין וחייב לשלם. והיאך יתחייב זה לשלם, והרי הוא מתחייב בנפשו מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך. (רמב"ם הלכות חובל ומזיק ז, ו)

המנסך יין חבירו לעכו"ם... - הרי זה אוסר היין וחייב לשלם, אף על פי שהוא מתחייב בנפשו, מפני שמשעה שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך. (חושן משפט שפה, ב)

חיוב תשלומים במנסך

א. מנסך ממש. הרמב"ם פוסק כרב על פי הסברו של רבי ירמיה שאין לפטור כאן מן הדין של קם ליה בדרכה מיניה. פסיקה זו עומדת לכאורה בסתירה לכלל הידוע שהלכה כשמואל בדיני ממונות, ואולם מביאים המפרשים כמה הוכחות מסוגיות שונות מהן נלמד שהלכה כאן כרב. הסוגיה הקרובה ביותר לסוגייתנו היא בכתובות (דף לא, א), שם למדנו על הגונב חלבו של חברו ואכלו שהוא חייב ואינו נפטר מדין קלב"מ מפני שנתחייב בגניבה עוד כטרם נתחייב על אכילת החלב.

28. הלכה ברורה

דף נג. גמרא. אמר חזקיה: דבר תורה, אחד שוגג ואחד מזיד – חייב. מאי טעמא? היזק שאינו ניכר שמיא היזק...ורבי יוחנן אמר: דבר תורה, אחד שוגג ואחד מזיד – פטור. מאי טעמא? היזק שאינו ניכר לא שמיא היזק.

ציון ב. המזיק ממון חבירו היזק שאינו ניכר, הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו – הרי זה פטור מן התשלומין דין תורה, אבל מדברי סופרים אמרו: הואיל והפחית דמיהן – הרי זה חייב ומשלם מה שהפחית דמיהן. ודבר זה קנס הוא שקנסו אותו חכמים כדי שלא יהיה כל אחד ואחד מן המשוחרתים הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ואומר 'פטור אני', לפיכך אם מת זה שהזיק היזק שאינו ניכר – אין גובין הנזק מנכסיו, שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזיק, אבל היורש שלא עשה כלום – לא קנסו אותו. וכן המזיק היזק שאינו ניכר בשגגה או באונס – פטור, שלא קנסו אלא המתכוין להזיק מדעתו. (רמב"ם הלכות חובל ומזיק ז, א, ג)

המזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, כגון שעירב יין נסך ביינו – מן התורה הוא פטור, אבל חכמים קנסוהו לשלם נזק שלם מהיפה שבנכסיו כדין כל המזיקים. לפיכך אם מת המזיק קודם שישלם – אין קונסין בנו אחריו לשלם, וכן אם היה שוגג או אנוס – פטור, שלא קנסו אלא מזיד. (חושן משפט שפה, א)

היזק שאינו ניכר

ההלכה נפסקה כרבי יוחנן במחלוקתו עם חזקיה, ונמצא שהחייב לשלם הוא רק מכת הקנס שקנסו חכמים.

על פי זה כתב המאירי שיש אומרים שאין דנים בבבל על היזק שאינו ניכר כדרך שאין דנים שם בכל הקנסות, אולם הוא מביא שאחרים חולקים על כך מפני שאין זה כשאר הקנסות שהרי משלם את מה שהזיק, וגם מפני שאם יפטרו יחזור החשש שיוזיק ולא ישלמו.

מפסק ההלכה בשו"ע ניתן להסיק שזו הדעה המקובלת על הפוסקים שהרי אין המתבר פוסק את ההלכות שאינן נוהגות בזמן הזה.

כיוצא בזה כותב בעל ערוך השלחן (סעיף ב) שאין קנס זה שהוא מדרבנן דומה לדיני קנסות מדאורייתא, ואין לפטור כאן את המודה מעצמו. ועיין גם בבירור הלכה למסכת מכות דף ב, ב ציון ח לגבי דינא דגרמי שמחויבים בו מפני קנס שקנסו חכמים, האם המזיק נפטר בהודאתו.

מראה מקומות לגבי חיוב של מזיק בקרבנות ע"י מחשבת פיגול וחזון לזמנו

(1) מחשבה או דיבור

(a) ספר ויקרא פרק ז:יח: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא:

(a) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יח:א]: "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב".

(b) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יג:א]: "שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות ואלו הן מחשבת שינוי השם ומחשבת המקום ומחשבת הזמן מחשבת שינוי השם..."

(c) תוספות [זבחים דף ב/א סוף ד"ה כל] "ובפ' המפקיד (דף מג:): פירשתי הא דמחשבה פוסלת בקדשים אי בדיבור הזבח נעשה [שלא] לשם או אפילו במחשבה"

(d) תוספות [בבא מציעא דף מג/ב ד"ה החושב לשלוח יד] "הך מחשבה הוי דבור כדיליף מעל כל דבר וכן מחשבת פגול נמי הוי בדבור ולא בלב כדמוכח בפרק ב' דזבחים (דף ל.) ובפ"ק דמנחות (דף ג:): ובפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק הנזקין (גיטין דף נד:): ובמקומות אחרים פירשתי"

(2) האם ומתי חייב הכהן משום מזיק

(a) רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ז:

הלכה א: המזיק ממון חבירו היזק שאינו ניכר הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו הרי זה פטור מן התשלומין דין תורה אבל מדברי סופרים אמרו הואיל והפחית דמיהן הרי זה חייב ומשלם מה שהפחית מדמיהן.

הלכה ד: הכהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבין לשלם בשוגג פטורין, וכן העושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת במזיד חייב לשלם בשוגג פטור.

השגת הראב"ד: הכהנים שפגלו וכו' במזיד חייב לשלם וכו'. א"א זה שיבוש הוא שאפילו עשה מעשה בגופן למאן דאמר היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק פטור מדיני אדם אפילו במזיד וקי"ל כוותיה וטעמא דמילתא משום דאין מתכוין להזיק אלא להנאתו הוא מתכוין משום הכי לא קנסו בו מזיד.

(b) משנה למלך [הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ד]:

הכהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם כו'. משנה בפ' הניזקין הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין. ולא ידעתי מאי איריא שפגלו דהיינו מחשבה שחזון לזמנו אפילו מחשבה דשלא לשמן דהקרבת כשר אפ"ה חייבין

כיון דקי"ל שלא עלו לבעלים לשם חובה וכדתנן בריש זבחים כל הזבחים שנזבחו לא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וכ"ת דהיינו דוקא היכא דהוא חייב קרבן משום חובה אבל משום נדר אם נזבח שלא לשמן יצא ידי נדרו הא ליתא שהרי בפירוש כתב רש"י וצריך להביא אחר לחובתו או נדרו כו'. והדבר מוכרח שהרי בגמ' הביאו ראיה לרבא דאמר עולה ששחטה שלא לשמה אסור לזרוק דמה שלא לשמה מדכתיב מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלקיך נדבה האי נדבה נדר הוא אלא אם כמו שנדרת עשית יהא נדר ואם לאו נדבה יהא. הרי מבואר שנדר שנזבח שלא לשמו לא יצא ידי נדרו וחשיב זה הקרבן נדבה וחייב לקיים נדרו וא"כ הדרא קושיין לדוכתא דמאי איריא דנקט שפגלו. **וסבור הייתי לומר דנקט שפגלו לכלכול כל מין קרבן שיהיה אף נדבה דקי"ל שאינו חייב באחריותו דמשום מחשבה דשלא לשמו לא מיחייבי הכהנים.** וכ"ת דאי משום האי טעמא אף שפגלו ליפטרו הכהנים כיון שהיה נדבה ואינו חייב באחריותו, הא ליתא שהרי כתב רש"י שם פ' הנזקין (דף נ"ג) וז"ל חייבין לשלם דמיה לבעלים שהרי צריכים להביא אחרים ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש ע"כ. **הרי היכא דפיגל אף שהיה נדבה חייב לשלם. ואפשר דדוקא בפיגל שהקרבן נפסל חייב לשלם אף בנדבה אך במחשבה דשלא לשמו שהקרבן כשר אינו חייב לשלם שהרי כבר הביא דורון.** וכ"ת נהי דהקרבן כשר מ"מ לא הוי קרבן מן המובחר כיון שנשחט שלא לשמו והדבר פשוט דמצוה מן המובחר הוא להקריבו לשמו שהרי אפילו בשחט שלא לשמו קאמר רבא דאסור לזרוק דמה שלא לשמו כ"ש דאעיקרא דמלתא מצותו הוא שיקרב לשמו וא"כ אם שחטו שלא לשמו ליחייב הכהן משום דיאמרו הבעלים אנו היינו רוצים להקריב קרבן כתקנו ואף שהוא כשר מ"מ אינו כתקנו. הא ליתא דהא אמרינן בפ' מרובה (דף ע"ח) בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב מיפטר גנב נפשיה בכבש לרבנן בעולת העוף לראב"ע מי אמרי' עולה קביל עליה או דילמא מצי א"ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד הדר פשטה גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לראב"ע. הרי לך מבואר דמשום טענה דמצוה מן המובחר לא מיחייב הגנב **וה"ה הכא דלא מיחייב הכהן בנדבה משום דשחטו שלא לשמו כיון שהקרבן כשר ודוקא בפיגל חייב משום דלא הביא דורון** ועדיין יש להתיישב בדבר. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז):

ועדיין אני תמיה דאמאי נקט פיגל דהיינו מחשבה דחוץ לזמנו וכמו שפירש"י ורבינו בפירוש המשנה והלא אף במחשבה דחוץ למקומו דקי"ל דאינו פיגול ואינו חייבים עליו כרת פשיטא דחייבים לשלם כיון דהקרבן פסול וכמו שפסק רבינו בפ"ח מהלכות פסולי המוקדשין. וכ"ת דפגלו לאו דוקא מ"מ יש לתמוה על רש"י ורבינו דנקטו מחשבה דחוץ לזמנו ולא נקטו מחשבה דחוץ למקומו והדבר צריך אצלי תלמוד. וראיתי להרא"ש בפרק ד' דנדרים (דף ל"ה) שכתב הכהנים שפגלו שחשבו באחת מד' עבודות לאוכלו או להקריבו חוץ לזמנו או חוץ למקומו ע"כ. ומדנקט הרא"ש הני תרי גווני ולא נקט נמי שלא לשמו משמע דדוקא בהני מיחייב ולא מצאתי מקום לחלק אלא דוקא בנדבה וכדכתיבנא. ועיין ברש"י פ"ק דב"ק (דף ה') שכתב ומפגל כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשם שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר ע"כ. ועיין בפ"ד דמנחות (דף מ"ט) דמייתי למתניתין דהכהנים שפגלו במקדש:

הוספה למראה מקומות

לגבי חיוב של מזיק בקרבנות ע"י מחשבת פיגול וחוצ לזמנו

1. **רש"י מסכת בבא קמא דף ה עמוד א**
ומפגל - כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר.

2. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד א
ומפגל. פירוש רש"י ז"ל שחט חטאת לשם שלמים. וקשה למה לא פירש כמו מפגל בעלמא כגון ששחט לאכלו
חוץ לזמנו. [1] וי"ל משום דלא תימא כיון דמצויים הרבה זבחים בעזרה הוי כמו אנוס אם שינה שם הזבח קא
משמע לן דאדם מועד לעולם. גליון.

3. ספר שערים מצויינים בהלכה [2]

והרא"ש במס' נדרים (לה). כתב, הכהנים
 שפגלו, שחשבו באחת מד' עבודות לאוכלו
 או להקריבו חוץ לזמנו או חוץ למקומו.
 ומבואר דדוקא באופן זה הוא דמחייב,
 משא"כ בשלא לשמו. ועי' במשנה למלך
 (חובל פ"ז ה"ד) שכתב, וכי תימא דהיינו דוקא

4. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד א
ואין להקשות אמאי הזכיר כהן והלא שחיטה בזר כשרה ויאמר ישראל שפיגל. [1] וי"ל דלא תמצא שיתחייב
בנזק אלא כהן דאלו זר ששחט אין רגילות שישחוט קרבנו אלא בעליו ולא שייך לומר בו שילום ההפסד שאם
הפסיד לעצמו הפסיד. גליון.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה [2-3]

בדאורייתא תירץ, דישראל לא מצי מפגל אפי'
 בשחיטה שכשרים בה, כיון דהם בעצמן אין
 בידן לזרוק ולהקטיר, וכן אין להם חלק
 בבשר לאכול, ואחרים מי ישמעו לו לעבור
 כו'. ועי' בהגהות תפארת יעקב על המשנה
 שם מה שהשיג עליו.

✓ הפסיד. וראיתי בפני אריה [בסוף הפני'
 שהקשה נמי כן, וכתב דכור אין אדם אוסר
 דבר שאינו שלו, משא"כ בכהן הוי שלו בין
 לתיקון בין לעיוות דכתיב (צו ז"ח) "לא
 יחשב". ועי' בחי' חת"ס מס' גיטין (נד. ד"ה
 הכהנים). ובהגה' הרש"ש למס' גיטין (נג: ד"ה

6. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד א
וז"ל המאירי ז"ל: וי"מ דמפגל היינו ששחטו במחשבה חוץ לזמנו שאף על פי שיש בו לאו ואין אדם לוקה ומשלם
הרי אינו לוקה אלא על אכילתו אבל לא מצד המחשבה שהרי אין בה מעשה. ע"כ.

7. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד א
וכתוב בגליון וז"ל: מפגל מה שפירש רש"י ז"ל ששחט חטאת לשם שלמים (ולא) לשם חטאת או לשם עולה
נראה דמילתא דפסיקא נקט דשלמים לא משכח אלא באומר הרי עלי דאלו בהרי זה לא מחייב באחריותו ואין
הבעלים נפסדים. ע"כ.